

mus tömegbutító méregfogát az antiszemitizmust próbálja kitörni. Bizonyítéka, fegyvere hőse és ellenmérge nem kisebb ember, mint Masaryk Tamás. A polnai embertelen gonoszsággal és butitással szemben egyetlen egy ember hadakozott: Masaryk. Masaryk filozófiájával, humanizmusával, demokráciájával, politikájával szemben lehetnek az embernek pozitív és súlyos ellenvetései, egyet azonban feltétlenül el kell ismerni: ekkor és itt ő volt a humanizmus telje és hangja, az Ember, aki kiordította állásfoglalását: „Ebben a levegőben én élni nem tudok. Beszélnem kell.“ És Masaryk beszélt, harcolt, leleplezett, bizonyított fáradhatatlanul. Egyetlen ember az antiszemitizmus szennyes hullámaival szemben. A diákok bojkottálták, katedrája, egzisztenciája veszélyben forgott, németek és csehek, kis és nagy senkik nyíltan zsidóbérencnek titulálták, de ő nem tágított. A cseh nacionalista lapok hihetetlen aljas módon támadták. A *Národní Listy* például ezt írja: „Menj a pokolba te gaz áruló. Ne merd többé a mi szent nyelvünket használni és aljas szellemeddel és tisztátalan leheleteddel beszenyezni... Menj az ellenséghez, akit szolgálsz és felejtse el, hogy cseh anya szült téged. Mi téged mint undok fekélyt távolítunk el néptestünkől.“ Hogy az antiszemitizmus hová vezet, milyen aljas indulatokra spekulál, hogy a gonoszság, hogy tud egy egész nemzetet elbutítani, azt ezek a sorok bizonyítják, amikor egy nép egy nemzet elbódult sajtója árulónak és fekélynek tudja kikiáltani azt, akinek majd később mindent köszönhet.

(Stósz)

Fábry Zoltán

EMINESCU KÖLTEMÉNYEI MAGYARUL (Mihail Eminescu összes költeményei. Fordította Kibédi Sándor. Uj Erdély Könyvek, 1934.) alkalmat nyújtanak a multszázadvégi európai kultur-pesszimizmus egyik jelentős alakjának megismerésére. A mult század második felében, az elbukott európai forradalmak, a diadalmas reakció, a széles tömegekre kiterjedő elnyomás és nyomorúság közhangulata kitermelte a kulturában azt a tragikus életfelfogást, amely — konkrét társadalmi elmélet híján — az állapotokat metafizikusan, valami kibontakozás nélküli, változatlan sorsszerűségnek tekintette. A tragikus életfelfogás a korszak uralkodó szellemi atmoszférája. A nyelvi okok miatt kevésbé ismert Eminescu szellemének egyetemességével a korszak európai formátumu tragikus költői közé tartozik. (Akár a magyar Vajda vagy Komjáthy.) A korabeli román társadalom és művelődés mostoha viszonyaival ellentétben nagy műveltsége s a kor- és lét-problémákra irányított intenzív érdeklődése kikerülhetetlenül tragikus élethelyzet és kifejlés adottságát jelentik számára. A lét és tudat e kegyetlen szakadéka nála a valóság és eszmény örök kettőségének a lét értelmetlenségének témájában jelenkezik. (Melankólia, Glosszák, Mortua est, stb.) Németországi bölcséleti tanulmányai, s különösen Schopenhauer hatása csupán az elméleti tápot szolgáltatják tragikus életérzése mögé. Életének alakulása, az értelmiségi proletár fokozódó nyomora, s romboló testi betegsége, egész a szellemi összeomlásig — pesszimizmusát mindvégig elevenen táplálja. Az ő komoran bűgő hangja mellett más rétegekből megszólaló kortársi költők érthetően más élethelyzetet jelenítenek meg. A bojár *Alecsandri* derűs optimizmusa pl. az uralkodó osztály felhőtlen világképét tükrözi vissza.

Publicisztikájában Eminescu a korabeli román középpolgárság szószólója. Az idegen vérű és érdekű feudális uralkodó réteg, s a nemzetre nehezedő orosz imperializmus ellen hadakozik. (A Harmadik levél c. verse, — akárcsak a multszázadbeli magyar költők — a régi dicsőséget invokálja, hogv aztán könyörtelen szatirája hevével a korabeli jövevény uralkodó osztályra zúduljon.) A maradi középpolgárság s az általa kép-

viselt nemzeti öntudat politikai és szellemi megerősödéséért folytatott küzdelme közben, néha a nacionalizmus elhajlásai felé közelít. Am a gyakran kényszerű köznapi viaskodásokon túl az egyetemes szociális változtatás gondolata költészetének egyik fájdalmas, nyitott kérdése. A társadalmi forradalom gondolata hatalmas erővel tolul fel a *Császár és proletár* c. költeményében, amely a szociális igazságtalanságok egész vádanyagának s a párisi Commune jeleneteinek szenvedélyes háborgásával nyugózik le, amit még a lezáró schopenhaueri szakasz sem csillapít. Ez a költemény a költő tragikus ellentmondások közt viaskodó életfelfogásának nagyszabású dokumentuma. Romantikus módon emberi egyetemes-ségre törő szelleme mellett azonban nem egyszer rabja osztálya kicsinyességeinek. (Amit az újabkori reakció ki is használ, amikor a túlzó nacionalizmus előfutárává igyekszik avatni.) Osztálya szűkkeblűsége rajta is erőt vett néha, mint ahogy Goethében is néha urrá lett az udvari tanácsos a zseniális költő fölött. Am ezek a vonások nem érintik költői nagyságát. Költeményeiben a román népdal lejtése, a dojna fájdalom edessége szólal meg s a népmithoszok ékes világa kél életre. (Miert rengsz rengeteg, Az erdő meséje, Hajnalcsillag, A táltosok, Cálin, stb.) A legmélyebb népi hang- és képzeletvilág Eminescu költészetében bontakozik először egyetemes kulturértékké a román irodalomban.

Kibédi Sándor fordítása Eminescu nyelvének és képeinek ragyogását és zenéjét a fejlett és árnyalatgazdag modern magyar nyelvkultúra kifejező simulásával, ösztönös, kitünő megértéssel költötte át.

(Kolozsvár)

(K. S.)

A ZSIDÓKÉRDÉS KÉZIKÖNYVE. A több mint másfél évtizedes erdélyi cionista mozgalom elméleti szegénysége közismert. Csak a palesztinai konjunktúra nyomán megélenkülő kivándorlási buzgalommal párhuzamban termelődik ki valami szélesebb folyóirat, röpirat irodalom. Ebben az irodalomban állomás az első terjedelmesebb, a cionista elméletet tárgyaló munka, (A zsidókérdés kézikönyvének) megjelenése. A cionista sajtó mint „enciklopédikus összefoglalást” üdvözli a könyvet, s már az ünneplés mutatja, hogy a munka itteni viszonylatokban milyen ür betöltésére vállalkozik. A kézikönyvet megjelentető *Aviva-Barisszia* szervezetnek nemrég még az volt a rendeltetése, hogy a helyi mozgalom számára „vezetőket neveljen”. Mivel ez a cél a krízis és a palesztinai prosperitás egybeesése következtében végleg alapját veszítette, s egyszerűen a kivándorlás lépett előtérbe, az érvényben lévő certifikát-kivándorlás rendszere mind meggyőzőbben a chaluc-ideológiára való átvédlést ajánlotta. A változás a most megjelent könyvben is világosan jelentkezik. A lépten-nyomon felbukkanó szociológizáló tendencia is ezt bizonyítja.

A cionista „tisztázás” mint mindig, úgy ebben a kézikönyvben is tényelhomályosítással egyértelmű. Már a bevezetésben azzal találkozunk, hogy a zsidó nép fennmaradását a nép lényében lévő sajátosságnak kell tulajdonítani. Így azután csak következetesség, amikor az asszimiláció „csődjét” azzal a rejtélyes tényezővel indokolja, hogy: a zsidóságnak „a lelke legmélyén örökké közömbös és idegen maradt... mindaz, ami a tőle idegen nemzeti közösség lelkét foglalkoztatta.” (6. o.) A kézikönyv persze azon a tényen, hogy a lelki sajátosságnak mégis nyoma veszett ott, ahol az asszimiláció előfeltételei a fejlettebb tőkés viszonyok közt kedvezőbben alakulhattak, egyszerűen elsiklik. (A félsikerű asszimiláció esetében a mellékjelenséget, a zsidók „felkinálkozását” oknak veszi.) Ez a beállítás természetesen a zsidókérdés fátumjellegét hangsúlyozza ki, s ezért a konklúzió csak az lehet, hogy „az egészen más adottságok és kö-